

УДК 551.4 (477.85)

МОРФОЛОГІЯ КАРСТОВИХ ФОРМ УРОЧИЩА ПОМ'ЯРКИ

Ковальська Л.В.

У статті подано морфологічну характеристику окремих підземних карстових форм урочища Пом'ярки, що входить до складу Галицького національного природного парку Блудниківського лісництва. Визначено, що печери, з абсолютними відмітками входів 275- 280 м, мають локально-групове розміщення і приурочені до схилів.

Ключові слова: печери, морфологія форм, урочище Пом'ярки, сульфатний карст.

Підністер'я є регіоном, де поширені як поверхневі, так і підземні карстові форми. Однак, слід зазначити, що впродовж останніх років детальні наукові дослідження проводилися переважно на лівобережжі Дністра, і опис морфології карстових форм приурочувався, здебільшого крупним підземним лабіринтам і поза увагою залишались малі форми. З огляду на їх недостатнє вивчення виникає потреба детального дослідження морфології цих форм. Вирішення цього питання неможливе без проведення комплексу спеціалізованих польових обстежень, спрямованих на визначення їхніх кількісних показників. Виконані дослідження можуть бути використанні для характеристики рельєфу, зокрема, для оцінки його естетичної та наукової цінності. Подальші такі дослідження дадуть змогу визначити ступінь закарстованості території, інтенсивність розвитку сульфатного карсту та виокремити унікальні карстові форми у межах Галицького району.

Перші згадки про скелясті гіпсові виступи Подністров'я зустрічаємо у працях С. Рудницького (1913), де зазначено приуроченість покрівлі гіпсів до абсолютних висот та дані про заглибини карстового походження. Пізніше, морфологію карстових форм зустрічаємо у роботі Е. Дуніковського "Береги Дністра на галицькому Поділлі". Узагальнені відомості про дослідження карсту Поділля наведені у працях Ковальської Л. (2002) та Файфурак В., Сивий М. (2002). Однак слід зазначити, що морфологію поверхневих та підземних карстових форм у межах Галицького адміністративного району висвітлено не повністю, тому стаття і покликана заповнити цю прогалину.

У межах Галицького НПП карстові форми мають локально-групове поширення. Розміщення карстових форм обумовлене виходом і неглибоким заляганням до поверхні гіпсоангідритових порід тираської світи неогену. Одним з прикладів є урочище "Пом'ярки", репрезентоване поверхневими і підземними карстовими утвореннями. Найпоширенішими типовими формами є лійки та карри. Карстові останці, понори, колодязі, щілини, печери трапляються на окремих ділянках. Всі вони приурочені до вододільних поверхонь та схилів.

Нижче наведемо морфологічну характеристику деяких підземних карстових форм.

МОРФОЛОГІЯ КАРСТОВИХ ФОРМ УРОЧИЩА ПОМ'ЯРКИ

Паспорт печери Двопелосткова

А. Вихідні дані	
1. Інвентарний номер	ГД-1
2. Назва (індекс)	Двопелосткова
3. Адміністративне положення	Івано-Франківська обл., Галицький р-н, с. Темерівці
4. Фізико-географічне положення	Передкарпаття, лівий берег р. Лімниця, урочище Пом'ярки
5. Топографічні координати (подаються координати головного входу печери)	X= 53°23'; Y= 54°45'
6. Геоморфологічне положення входу (входів)	Схил східної експозиції
Б. Опис печери	
1. Морфологія	Будова – проста: мішкоподібна (зал) й ущелеподібна (друге розгалуження)
2. Морфометрія	S=4,9м ² ; V=8,34 м ³ ; Hmax=2,3 м, min= 0,85 м; L=5,34 м
3. Схема (план) печери	

КОВАЛЬСЬКА Л.В.

<p>4. Топографічний опис - опис входу печери</p> <p>- загальний опис печерного лабіринту</p>	<p>Вхід у печеру у вигляді ущелини розміщений в оголеній східній стінці гіпсового масиву урочища Пом'ярки. Вхід має ширину 88 см, висоту 2,2 м</p> <p>Печера розділена на дві частини: перша у вигляді зали, друга – ущелини.</p>
<p>5. Геологічний опис - опис корінних відкладів</p> <p>- опис вторинних (печерних) відкладів</p>	<p>Гіпсоангідритова товща середнього бадену (неоген). Складена крупнокристалічним сірим гіпсом з прошарками алебастру.</p> <p>На дніщі – дрібнозем з включенням гальки та уламків гіпсів різних розмірів.</p>
<p>6. Гідрологічна характеристика</p>	<p>Суха</p>
<p>7. Мікроклімат</p>	<p>–</p>
<p>8. Відомості про походження печери та їх антропогенне перетворення</p>	<p>Карстово-ерозійне походження. Непомітні сліди людської діяльності.</p>
<p>9. Інші відомості</p>	<p>–</p>
<p>В. Цінність печери, її використання та охорона</p>	
<p>1. Цінність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - науково-пізнавальна - естетична - культурно-історична - дидактична - спортивна - рекреаційна - екологічна - лікувальна <p>2. Підстави для заповідання (охорони)</p>	<p>Геоморфологічна, геологічна</p> <p>–</p> <p>–</p> <p>–</p> <p>–</p> <p>–</p> <p>–</p> <p>–</p> <p>Добре збереженість об'єкту та його природного довкілля</p>
<p>3. Сучасне використання об'єкту та рекомендації щодо його</p>	<p>Не використовується. Об'єкт для наукових досліджень</p>

МОРФОЛОГІЯ КАРСТОВИХ ФОРМ УРОЧИЩА ПОМ'ЯРКИ

використання та охорони	
4. Площа заповідної території (га)	Площа урочища Пом'ярки, що входить до заповідної функціональної зони ГНПП Блодниківського лісництва становить 7 га
5. Режим утримання	Галицький НПП
6. Тип діяльності	Не проводиться
Д. Вивченість об'єкту	
1. Історія досліджень	-
2. Ступінь вивченості форми	Початковий
3. Бібліографічні дані	С. Рудницького (1913), Е. Дуніковський (1931), Л. Ковальська (2008), топооснови крупного масштабу.

Паспорт печери Глибокої

А. Вихідні дані	
1. Інвентарний номер	ГГ-2
2. Назва (індекс)	Глибока
3. Адміністративне положення	Івано-Франківська обл., Галицький р-н, с. Темерівці
4. Фізико-географічне положення	Передкарпаття, лівий берег р. Лімниця, урочище Пом'ярки
5. Топографічні координати (подаються координати головного входу печери)	X= 53°23'; Y= 54°44'
6. Геоморфологічне положення входу (входів)	Підніжжя схилу східної експозиції
Б. Опис печери	
1. Морфологія	Будова складна (несформований другий поверх)
2. Морфометрія	S=16,78 м ² ; V=28,25 м ³ ; Hmax=2,3 м, min= 0,25 м; L=10,9м
3. Схема (план) печери	
4. Топографічний опис - опис входу печери	Вхід у печеру у вигляді понору еліпсоподібної форми 45x48 см

КОВАЛЬСЬКА Л.В.

<p>- загальний опис печерного лабіринту</p>	<p>розміщений у підніжжі гіпсового масиву з східного боку Печера розділена на дві частини: перша у вигляді зали, друга – ущелини. Форма представлена центральною залогою, загальною протяжністю 5,2 м, яка у кінці розгалужується і з південно-західного боку переходить в ущелену, що закінчується понором. З південно-східного боку розгалуження у вигляді горизонтальної ущелини, яка має вихід на денну поверхню. Над нею (1 м) розміщений блок сульфатних порід, який створює чітко виражений другий поверх</p>
<p>5. Геологічний опис - опис корінних відкладів - опис вторинних (печерних) відкладів</p>	<p>Гіпсоангідритова товща середнього бадену (неоген). Відклади: крупнокристалічний сірий гіпс, прошарки селеніту, алебастру. Глинистий матеріал покривних відкладів принесений внаслідок дії тимчасових водних потоків з включенням гальки, гравію та уламків гіпсів різних розмірів.</p>
<p>6. Гідрологічна характеристика</p>	<p>Печера частково заповнюється тимчасовими водами, зокрема під час танення снігів та випадання опадів.</p>
<p>7. Мікроклімат</p>	<p>У середині відчутна підвищена вологість повітря</p>
<p>8. Відомості про походження печери та їх антропогенне перетворення</p>	<p>Карстово-ерозійне походження. Непомітні сліди людської діяльності.</p>
<p>9. Інші відомості</p>	<p align="center">-</p>
<p align="center">В. Цінність печери, її використання та охорона</p>	
<p>2. Цінність: - науково-пізнавальна - естетична - культурно-історична - дидактична - спортивна - рекреаційна - екологічна - лікувальна</p> <p>2. Підстави представлення до охорони (для пропонованих ПП)</p>	<p>Геоморфологічна, геологічна - - - - - - - - Добре збереженість об'єкту та його природного довкілля</p>
<p>3. Сучасне використання об'єкту та</p>	<p>Не використовується. Об'єкт</p>

МОРФОЛОГІЯ КАРСТОВИХ ФОРМ УРОЧИЩА ПОМ'ЯРКИ

рекомендації щодо його використання та охорони	для науково-пізнавальних цінностей
4. Площа заповідної території (га)	Площа урочища Пом'ярки, що входить до заповідної функціональної зони ГНПП Блюдниківського лісництва становить 7 га
5. Режим утримання	Галицький НПП
6. Тип діяльності	Не проводиться
Д. Вивченість об'єкту	
1. Історія досліджень	–
2. Ступінь вивченості форми	Початковий
3. Бібліографічні дані	С. Рудницького (1913), Е. Дуніковський (1931), Л. Ковальська (2008), топооснови крупного масштабу.

Паспорт печери Тепла

А. Вихідні дані	
1. Інвентарний номер	ГТ-1
2. Назва (індекс)	Тепла
3. Адміністративне положення	Івано-Франківська обл., Галицький р-н, с. Темерівці
4. Фізико-географічне положення	Передкарпаття, лівий берег р. Лімниця, урочище Пом'ярки
5. Топографічні координати (подаються координати головного входу печери)	X= 53°22'; Y= 54°46'
6. Геоморфологічне положення входу (входів)	Вхід розміщений з північного боку гіпсового масиву на віддалі 27 м від потічка, з відносним перевищенням 48 м.
Б. Опис печери	
1. Морфологія	Печера має мішкоподібну форму
2. Морфометрія	S= 6,17м ² ; V= 8,64м ³ ; Hmax=2,64м, Hmin= 0,4 м; L=8,18 м

3. Схема (план) печери

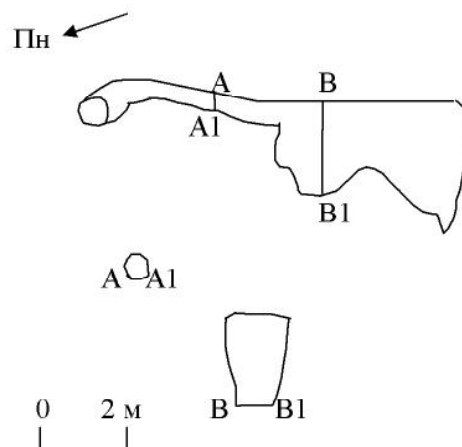

Рис. 5 Печера тепла в урочищі Блюдники

4. Топографічний опис

- опис входу печери

- загальний опис печерного лабіринту

Вхід в печеру у вигляді круглої нори (діаметр 0,3 м), що знаходиться на північному схилі гряди

Печера має південний напрямок простягання вглиб масиву. Спершу нороподібна форма, загальною протяжністю 4,5 м, яка на віддалі 0,4 м спрямована на південний захід і ще простягається на віддалі 4,1 м. Різкий перехід (перевищення 1,67 м) до витягнутої зали, загальною протяжністю 3,68 м, яка посередині має горбоподібне утворення (висотою 0,7 м). У придонній частині при вході і

МОРФОЛОГІЯ КАРСТОВИХ ФОРМ УРОЧИЩА ПОМ'ЯРКИ

	посередині зала має ширину 0,9 м, у кінці – 1,05, при поверхневій частині – відповідно 1,4; 1,27 та 1,35 м. У кінці форми з південно-західного боку простежується понор, завглибшки 0,45 см.
5. Геологічний опис - опис корінних відкладів - опис вторинних (печерних) відкладів	Гіпсоангідритова товща середнього бадену (неоген). Відклади: крупнокристалічний сірий гіпс. Дрібнозем.
6. Гідрологічна характеристика	Суха
7. Мікроклімат	Тепла печера, різниця температур на 1-2° вище.
8. Відомості про походження печери та їх антропогенне перетворення	Карстово-ерозійне походження. У печері виявлені сліди перебування людини (з західного боку при вході у залу у стіну забитий металевий стержень, що виступає коло 40 см).
9. Інші відомості	Ця форма за переказами жителів у 1940-50 роки використовувалась місцевими жителями як сховище.
В. Цінність печери, її використання та охорона	
3. Цінність: - науково-пізнавальна - естетична - культурно-історична - дидактична - спортивна - рекреаційна - екологічна - лікувальна 2. Підстави представлення до охорони (для пропонуваніх ПП)	Геоморфологічна - Предмет переказів - - - Поселення колонії рукокрилих (підковика) - Добра збереженість об'єкта
3. Сучасне використання об'єкту та рекомендації щодо його використання та охорони	На сьогодні печера не використовується.
4. Площа заповідної території (га)	Площа урочища Пом'ярки, що входить до заповідної функціональної зони ГНПП Блюдниківського лісництва становить 7 га

КОВАЛЬСЬКА Л.В.

5. Режим утримання	Галицький НПП
6. Тип діяльності	Не проводиться
Д. Вивченість об'єкту	
1. Історія досліджень	–
2. Ступінь вивченості форми	Початковий
3. Бібліографічні дані	С. Рудницького (1913), Е. Дуніковський (1931), Л. Ковальська (2008), топооснови крупного масштабу.

- паспорт опису печер запозичений із звіту 01001001457 Геоморфологічні основи і технології планування природоохоронних і рекреаційних територій Карпатського регіону. – Львів, 2002 /фондові матеріали НДЛ – 51.

Отже, у межах урочища Пом'ярки печери переважають: прості – за морфологічною будовою, наскрізні (прохідні) – за “відкритістю”, малі – за розмірами, одноповерхові (горизонтальні) – за формою у плані, групові – за розміщенням

Список літератури

1. Ковальська Л. Дослідження карсту Прут-Дністерського межиріччя у 30-і роки ХХ ст. //Наукові записки ТДПУ. Серія: Географія. №2. – 2002. – С 97-100.
2. Рудницький С. Знадоба до морфології подільського сточища Дністра. – 1913– 310 с.
3. Файфурак В., Сивий М. З історії дослідження сульфатного карсту Західного Поділля // Географія. – 2002. – №7. С. 43-46.
4. Dunikowski E. Brzegi Dniestru na Podolu galicyjskim. Kosmos VI. Lwow, 1931.

Lesya Kovalska Morphology of sulfate underground karst forms in the limited territory Pomyarka

The article reveals morphological characteristic of the separate underground karst forms in the limited territory Pomyarka, which is included to Galytsky National Natural Park of Blyudivsky forestry. The caves have been emphasized as local-group situated, dedicated to cliffs of south and north exposition with absolute limits of entrance with 275-280 meters.

Key words: caves, form morphology, limited territory Pomyarka, sulfate karst.

Ковальская Л.В. Морфология карстовых форм урочища Пом'ярки. В статье наведено морфологическую характеристику отдельных подземных карстовых форм территории Пом'ярки, которая входит в состав Галицкого национального природного парка Блюдниковского лесного хозяйства. Отмечено, что пещеры имеют локально-групповое размещение, с абсолютными отметками входов 275- 280 м, и приуроченные к склонам.

Ключевые слова: пещеры, морфология форм, территории Пом'ярки, сульфатный карст.

Статья поступила в редакцию 25.07.2008 г